

ΥΦΑΝΤΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΕΘΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΑΘΗΝΑΙ 1961

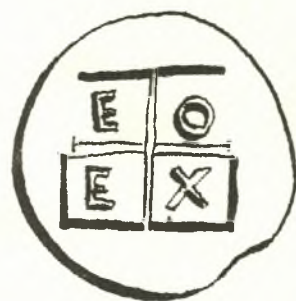
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ
ΚΕΝΤΡΟΥ ΚΙΤΣΟΥ ΜΑΚΡΗ

Αρ. εισ. 4340

Θέση: 9.95.507.102

ΥΦΑΝΤΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΕΘΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΑΘΗΝΑΙ 1961

Έκδοσις ὑπ' ἀριθ. 1
ΕΘΝΙΚΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑΣ
Μητροπόλεως 9 - Ἀθήναι

Σχέδια:
ΚΙΤΣΟΥ ΜΑΚΡΗ
Ἐκτύποισις:
ΕΡΓΙΝΟΥ - ΜΑΤΣΟΥΚΗ

Ἀπαγορεύεται ἡ ἀναδημοσίευσις τῶν εἰκόνων καὶ τῶν κειμένων τοῦ παρόντος τεύχους,
ἄνευ γραπτῆς ἀδείας τοῦ Ἐθνικοῦ Ὄργανισμοῦ Ἑλληνικῆς Χειροτεχνίας.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Τὰ Ὑφαντὰ τῆς Θεσσαλίας» εἶναι ἡ πρώτη ἔκδοση, πού ὁ Ἐθνικός Ὄργανισμός Ἑλληνικῆς Χειροτεχνίας παρουσιάζει στό φιλότεχνο κοινό καί στόν Ἑλληνα χειροτέχνη. Ὁ ΕΟΕΧ, μέ τίς ἐκδόσεις αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἐπιδιώκει τήν διατήρηση καί προβολή τῆς λαϊκῆς παραδόσεως καί τοῦ ἐθνικοῦ καλλιτεχνικοῦ μας πλούτου μέσω τῆς χειροτεχνίας.

Ἡ κεραμική, τὰ μέταλλα καί τὰ ὑφαντά, τὸ κέντημα, ἡ ξυλογλυπτική ἀλλά καί οἱ ἄλλες τέχνες θ' ἀποτελέσουν τὰ θέματα γιά τήν ἔκδοση σειρᾶς τευχῶν, πού θά δώσουν στόν Ἑλληνα χειροτέχνη πρότυπα αὐθεντικά γιά ἀναπαραγωγή καί γιά νέα δημιουργία. Κι ἔτσι, μέ τίς ἐκδόσεις αὐτές, ἐξασφαλίζεται ἀνάγλυφη ἡ εἰκόνα τῆς λαϊκῆς πηγῆς καί ἐμπνεύσεως, ὅπως αὐτή ἐξελίχθηκε, ξεκινώντας ἀπό πολύ παλιά καί πέρασε ἀπό χέρι σέ χέρι καί ἀπό γενεά σέ γενεά, γιά νά προσθέτει ὁ γυιός στό ἀρχικό σχῆμα ἢ σχέδιο, πού φιλοτέχνησε ὁ πατέρας του.

Τὸ τεῦχος αὐτὸ ἔγινε μέ τήν ἐπιμέλεια τοῦ λαογράφου κ. Κίτσου Μακρῆ καί σ' αὐτὸν ὀφείλεται ἡ συλλογή τοῦ ὕλικου καί ἡ ἀντιγραφή τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων. Πολλά ἀπό τὰ πρωτότυπα εἶναι δύσκολο ἢ καί ἀδύνατο νά βρεθοῦν σήμερα. Ὁ ΕΟΕΧ ἐλπίζει ὅτι, μέ τήν ἔκδοση αὐτή, συμβάλλει θετικά στήν ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Χειροτεχνίας, παρουσιάζοντας ἕνα σπουδαῖο κλάδο τῆς, τὰ Ὑφαντὰ, ὅπως αὐτὰ ἐξελίχθηκαν στήν περιοχή τῆς Θεσσαλίας.

ΕΘΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ἀθήναι, Ἀπρίλιος 1961

ΤΑ ΥΦΑΝΤΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Όπως αντικρύζεις από τα κορφοβούνια των θεσσαλικών βουνών τον καρπερό κάμπο της Θεσσαλίας, σοῦ φαίνεται πὼς εἶναι στρωμένος μ' ἓνα ἀπέραντο ὑφαντὸ κιλίμι πάνω στὸ ὄποιο ἡ Φύση κι ὁ Ἄνθρωπος ὕφαναν λογιῆς-λογιῆς ξόμπλια. Χωράφια καὶ μπουστάνια, ποτάμια καὶ ξεροτοπιές, σχηματίζουν γοητευτικούς χρωματικούς καὶ σχεδιαστικούς συνδυασμούς, πὸ καταλήγουν στὰ θυσανωτὰ κρόσσια τῶν βουνοκορφῶν καὶ τῶν αἰγαιοπελαγίτικων ἀκτῶν. Κι ὅταν περπατήσεις τὸ χῶρο τοῦτο βλέπεις, πὼς ὅλη ἡ κοινωνικὴ καὶ οἰκογενειακὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων του, εἶναι τυλιγμένη στὴ ζεστασιὰ τοῦ σπιτικοῦ ὑφαντοῦ. Στὴ γέννηση καὶ στὸ θάνατο, στὸ γάμο καὶ στὸ πανηγύρι, στὴ δουλειὰ καὶ στὴν ξεκούραση, κάποιον ὑφαντὸ θὰ προσφέρει τὴ ζεστὴ μαλακότητα καὶ τὸ χρωματικὸ του χαμόγελο. Οἱ ἄνθρωποι στὶς μεγάλες πολιτείες, παρασυρμένοι ἀπὸ τὸ ρυθμὸ τῆς σύγχρονης ζωῆς, πίστεψαν πὼς τὰ ψυχρὰ κατασκευάσματα τῆς μηχανῆς θὰ μπορούσαν νὰ ἀντικαταστήσουν τὰ ἔργα τῶν χειρῶν καὶ τῆς ψυχῆς. Δὲν ἄργησαν νὰ διαπιστώσουν πὼς τὸ σπιτικὸ δὲν ἔγινε γιὰ νὰ προστατεῦει μόνο τὸ κορμὶ ἀπὸ τὸ χιόνι, τὴ βροχὴ καὶ τὸν ἥλιο, μὰ καὶ γιὰ νὰ δημιουργεῖ τὸ ἰδιαίτερο ἐκεῖνο κλίμα ὅπου ἡ ψυχὴ ἀναπαύεται, ζεσταίνεται καὶ δυναμώνει. Τότε ἔστρεψαν νοσταλγικὴ τὴ ματιὰ τους πρὸς τὰ ἔργα ἐκεῖνα πὸ μπορούν νὰ δημιουργήσουν αὐτὸ τὸ κλίμα. Ἡ στροφὴ αὐτὴ δὲν εἶναι μιὰ ρομαντικὴ ἀναδρομὴ στὴν παιδικὴ κοινωνικὴ μας ἡλικία. Εἶναι μιὰ ζωτικὴ ἀνάγκη τῆς ψυχῆς μας. Δὲν εἶναι οὔτε μιὰ ἀντινομία στὴ σύγχρονη πραγματικότητα, γιὰτὶ ὅσο πιὸ μηχανικὸς καὶ λαχανιασμένος εἶναι ὁ τρόπος πὸ ἐργαζόμαστε καὶ κινούμαστε, τόσο πιὸ μεγάλη ἡ ἀνάγκη, στὶς δικές μας ὥρες, νὰ συντονίσουμε τὴν ἀνάσα μας μὲ τὸ ρυθμὸ τῆς καρδιάς. Ἡ λαϊκὴ ζωγραφιὰ καὶ τὸ ξυλόγλυπτο, τὸ μπακίρι καὶ τὸ κανάτι, ξαναγυρίζουν κοντὰ μας, καλοδεχτὰ σὰν ἀγαπημένα πρόσωπα πὸ ἐπιστρέφουν ἀπὸ μακρινὸ ταξίδι. Μαζί τους καὶ τὸ ὑφαντό· αὐτὸ μάλιστα μὲ τὴ φιλοδοξία ὄχι νὰ εἶναι ἀπλῶς ἓνα στολίδι, μὰ ἓνα στοιχεῖο πὸ θὰ μᾶς συντροφεύει στὴν καθημερινὴ μας ζωὴ.

Τὸ σημερινὸ λεύκωμα ἔχει σκοπὸ νὰ παρουσιάσει τὴν ὑφαντικὴ τῆς Θεσσαλίας. Διπλῆ ἢ ἐπιδίωξή του. Πρῶτα νὰ παρουσιάσει στὸ φιλότεχνο κοινὸ μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὰ καὶ ὠραία δείγματα τῆς θεσσαλικῆς ὑφαντικῆς καὶ νὰ χαρίσει ἔτσι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ χαρὰ, τὴ δυνατότητα νὰ δώσει συγκεκριμένη μορφή στὴν ἐπιθυμία του νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ λαϊκὰ ὑφαντὰ στὴ ζωὴ του. Κι ἀκόμα νὰ προσφέρει στοὺς χειροτέχνες, ἄντρες καὶ γυναῖκες, ἓνα δειγματολόγιο καμωμένο ἀπὸ κορφολόγημα μέσα στὸ ἀπέραντο λειβάδι τῆς τέχνης τους. Ἐνα κύμα κακοῦ γούστου ξεχυλίζει ἀπὸ τὶς πόλεις πρὸς τὰ χωριὰ καὶ ἀπειλεῖ νὰ σβύσει τὴν ὠραία παράδοση. Τὸ ἔργο δὲν ἦταν εὐκόλο. Ἡ Θεσσαλία, στὰ χρόνια ποὺ ἀναπτύχθηκε ἡ ὑφαντικὴ τῆς, δὲν ἀποτελοῦσε ἐνιαία πολιτιστικὴ περιοχὴ. Τ' Ἀμπελάκια, μὲ τὴν περίφημη Συντεχνία τους, τὸ Πήλιο μὲ τὶς 24 ιδιότυπες δημοκρατίες τῶν χωριῶν του, τὰ Ἄγραφα μὲ τὴν ἀνυπόταχτη ἀνεξαρτησία τους, ὁ Ἄλμυρὸς μὲ τὴ γεωργοκτηνοτροφικὴ του οἰκονομία, ἡ Ραψάνη καὶ τὰ κοντινὰ τῆς χωριὰ μὲ τὴν ἀναπτυγμένη βιοτεχνία, ὁ Τύρναβος μὲ τὴν ἐπίδοσή του στὰ σταμπάτα, ἡ Λάρισα μὲ τὸ μεταπρατικὸ χαρακτήρα τῆς οἰκονομίας τῆς, ἡ Καρδίτσα καὶ τὰ Τρίκαλα σὰν ἀστικά κέντρα γεωργοκτηνοτροφικῶν περιοχῶν, ὁ κάμπος μὲ τὴν τιμαριωτικὴ του κοινωνικὴ διάρθρωση, δημιούργησαν μικρὲς πολιτιστικὲς ἐνότητες μὲ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά. Ἀνάμεσα στὰ σταθερὰ τοῦτα στημόνια τοῦ τοπικοῦ πολιτισμοῦ κινουῦνταν, ἀνοιξή καὶ φθινόπωρο, οἱ σαῖτες τῶν νομαδικῶν πληθυσμῶν, ὑφαίνοντας ἔτσι μιὰ κάποια ἰδιορρυθμία στὸ θεσσαλικὸ πολιτισμὸ. Ἀλληλοεπιδράσεις ποὺ ἐκτείνονται πέρα ἀπὸ τὸ θεσσαλικὸ χῶρο, παλιότερες καταβολές, μεταφορὲς διακοσμητικῶν θεμάτων καὶ τεχνικῶν μεθόδων ποὺ πραγματοποιοῦνταν μὲ τοῦ πρᾶματευτῆ τὴ δραστηριότητα, μὲ τὶς ἐπιγαμίες καὶ μὲ τὶς ἐποχιακὲς μεταναστεύσεις τῶν νομάδων, καθιστοῦν δυσδιάκριτα τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ τοπικοῦ ὕφους. Ὡστόσο αὐτὸ ὑπάρχει σὰν μιὰ ἰδιότυπη σύνθεση ὅλων αὐτῶν τῶν στοιχείων. Ὄταν ἐκδοθοῦν τὰ ὑφαντὰ καὶ τῶν ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, θὰ εἶναι πιὸ εὐκόλο νὰ ξεχωρίσουμε καθαρότερα τὶς διαφορὲς τοῦ τοπικοῦ ὕφους μέσα στὸν ἀνεκτίμητο πλοῦτο τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς ὑφαντικῆς.

Πανάρχαιη καὶ πανανθρώπινη τέχνη, ἡ Ὑφαντικὴ, καλλιεργήθηκε μὲ ἰδιαίτερη ἐπιτυχία στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Ἀρετὴ τῶν γυναικῶν θεωροῦσαν τὴν καλὴ ἐπίδοση σ' αὐτή. Τὸ ἴδιο γινόταν καὶ στὰ βυζαντινὰ χρόνια, ὅχι μόνο γιὰ τὴν οἰκιακὴ χρῆση ἀλλὰ καὶ γιὰ πώληση, ἀπὸ τὶς «ὕφάντριες» ἢ «ἀνυφάντριες». Μακριὰ ἀπὸ τὶς ἀντρικὲς ἀσχολίες ἤθελαν οἱ Βυζαντινοὶ τὶς γυναῖκες:

ἀλλὰ νὰ πιχειρίζονται τὴ ρόκα καὶ λινάρι

νὰ κάθονται στὰ σπίτια τους νὰ κλώθουν νὰ κεντοῦσι.

Στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Ὑφαντικὴ ἔμεινε ἀπασχόληση κυρίως τῶν γυναικῶν. Ἀπὸ τὸν δέκατο ὄγδοο αἰῶνα, ὅταν ἀρχίζει ἡ ἐμπορευματικὴ παραγωγή καὶ δημιουργοῦνται οἱ μικρὲς βιοτεχνίες, ἐμφανίζονται καὶ ἄνδρες ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν τέχνη αὐτή. Μέσα σὲ μικρὸ, σχετικῶς, χρονικὸ διάστημα ἡ κατεργασία τοῦ μεταξιοῦ, τοῦ μαλλιῦ καὶ τοῦ βαμβακιοῦ, παίρνει μεγάλες διαστάσεις. Μὲ караβάνια καὶ μὲ πλοῖα τὰ προϊόντα τῆς διοχετεύονται σὲ πολλὰς

πόλεις τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν «χειροτεχνειῶν» τοῦ Τυρνάβου, γύρω στὰ 1810, ἔβγαιναν 2.000.000 γρόσια βαμμένο βαμβακερὸ νῆμα, πανιά καὶ μαντήλια καὶ 30.000 κομμάτια *μπουχασιοῦ* (ντόπιου ὑφάσματος). Τὴν ἴδια ἐποχὴ τὰ χωριά τοῦ Πηλίου, καὶ ἰδίως ἡ Ζαγορά, ἔβγαζαν 10-15 χιλιάδες ὀκάδες κάπες. Τὸ μετὰξὶ καὶ τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα εἶναι, γύρω στὰ 1790, τὰ σπουδαιότερα προϊόντα τοῦ Πηλίου. Ἐμπορικοὶ ἀντιπρόσωποι ἀπὸ τὴν Πόλη ζητοῦν, στὰ 1840, ἀπὸ ἐμπόρους τοῦ Βόλου νὰ καπαρώσουν στὸν Ἄλμυρὸ ἀργαλειοὺς «δι' ὅσα πανιά κάμουν» γιὰτὶ εἶχαν ζήτησι καὶ ἄφηναν μεγάλο κέρδος. Ἡ Ἁγία εἶχε συντροφίεσ πού, μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τοὺς στὸ Βελιγράδι, στὸ Σεμλίνο καὶ στὴν Πέστη, ἔκαναν μεγάλη ἐξαγωγή τῶν προϊόντων τοὺς στὴ Βιέννη. Ἡ Μακρινίτσα εἶχε «ἀκμάζουσιν βιομηχανίαν» *ἀλατζάδων*, καὶ μαλλομέταξων ὑφασμάτων. Τὰ χωριά τῆς Πίνδου ὕφαιναν μάλλινα κιλίμια καὶ μπατανίεσ γιὰ νὰ συμπληρῶνουν τὸ χαμηλὸ κτηνοτροφικὸ τοὺς εἰσόδημα. Ἡ Συντεχνία τῶν Ἀμπελακίων ἔφθασε μέσα σὲ λίγα χρόνια νὰ ἔχει κεφάλαιο ἓνα ἑκατομμύριο γρόσια. Ἡ Ραψάνη, ἡ Κρανιά, ἡ Τσαρίτσανη, τὰ Φάρσαλα, ἡ Λάρισα, τὸ Λιτόχωρο καὶ πλῆθος ἄλλων χωριῶν ἀναφέρονται σὲ παλιὰ βιβλία καὶ χειρόγραφα σὰν δραστήρια κέντρα ὑφαντικῆς καὶ νηματουργίας. Ἀλατζάδεσ, μπουχάσια, μαντήλια, σκουτιά, κάπες, κιλίμια, μπατανίεσ, χράμια, νήματα, ἐξάγονταν σὲ μεγάλεσ ποσότητες στὴ Θεσσαλονίκη, στὴν Πόλη, στὴ Σμύρνη, στὸ Τριέστι, στὴ Βιέννη, στὸ Λονδίνο, στὴν Ὀδησσὸ καὶ σ' ἄλλεσ μεγάλεσ πολιτείεσ. «Ἐργόχειρα καὶ χειροτεχνήματα ἐξαίρετα» σημειώνονται ἀνάμεσα στὰ σπουδαιότερα προϊόντα τῆς Θεσσαλίας. Τὰ λίγα αὐτὰ παραδείγματα, ἀνάμεσα σὲ πάμπολλα ἄλλα, φανερώνουν τὴ μεγάλη ἀνάπτυξη τῆς ὑφαντικῆς στὴ Θεσσαλία κατὰ τὸ 18ο καὶ 19ο αἰῶνα. Αὐτὴ τὴν παράδοση συνεχίζουσιν μέχρι σήμερα οἱ γυναῖκεσ τῶν χωριῶν μας. Ἀνάλογη ἀνάπτυξη εἶχε ἡ τέχνη τῶν ξυλογλύφων (ταγιαδόρων), τῶν χαλκουργῶν (καζαντζήδων), τῶν χρυσοχόων (χρυσικῶν), τῶν ζωγράφων, τῶν ἀρχιμαστόρων, τῶν λιθογλύφων (πελεκάνων) καὶ ἄλλων μαστόρων. Τώρα πού, ὅπως σημειώθηκε στὴν ἀρχή, ξαναζωτανεὺει τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ γνήσια προϊόντα τῆς λαϊκῆς μας τέχνης, ὁ ἀργαλειὸς καὶ τὸ βελόνι μποροῦν νὰ γίνουσιν γερὰ στηρίγματα τῆς χωρικῆς οἰκογενειακῆς οἰκονομίας. «Χρυσοχέρα» λέει ὁ λαὸς μας τὴ γυναῖκα πού ἔχει ἀξιοσύνη στὰ χέρια καὶ μεράκι στὴν ψυχὴ τῆς. Αὐτὸς ὁ μεταφορικὸς χαρακτηρισμὸς μπορεῖ σήμερα νὰ γίνει κυριολεξία ὄχι μόνο γιὰ τὸ σπίτι μὰ καὶ γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας οἰκονομία. Τὰ ὠραῖα σχέδια, πού δημοσιεύονται στὸ λεύκωμα τοῦτο, δὲν φιλοδοξοῦν νὰ εἶναι ἀπλῶσ πρότυπα γιὰ ἀναπαραγωγή ἀλλὰ καὶ ἀφετηρία γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς παραδόσεωσ. Φυσικὰ ἡ παράδοση δὲν πρέπει νὰ κρατηθεῖ μόνο στὸ σχέδιο ἀλλὰ καὶ στὴν ἄριστη ποιότητα τοῦ ὑφαντοῦ.

*
* *

Σήμερα, τοῦλάχιστον γιὰ τὴ Θεσσαλία, δὲ μπορεῖ νὰ γίνει λόγος παρὰ μόνο γιὰ τὴν ὑφαντικὴ μάλλινων εἰδῶν: κιλιμιῶν, μπατανιῶν, χραμιῶν, μαξιλαριῶν, τρουβάδων, μὲ μερικὲσ σύγχρονεσ χρήσεισ, ὅσεσ θὰ προκύψουσ ἀπὸ τὴ ζήτησι, ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ. Ἡ ἐλληνικὴ προσαρμοστικὴ ἱκανότητα θὰ βρεῖ τὸν τρόπο νὰ διατηρήσει τὸν τοπικὸ χαρακτῆρα σὲ κάθε καινούργιο εἶδος. Ἄλλωστε

παράδοση δὲ σημαίνει συντήρηση καὶ στασιμότητα, ἀλλὰ συνεχῆ ἀνανέωση καὶ πλουτισμὸ μὲ νέα στοιχεῖα, πὸ ἐνσωματώνονται ὁμαλὰ στὸ ὕφος πὸ προϋπάρχει. Ἡ κατεργασία τοῦ μεταξιοῦ, ἢ ὕφανση μεταξωτῶν καὶ μαλλομέταξων, ἢ νηματοουργία πέρασαν πιά ὀριστικὰ στὴν περιοχὴ τῆς βιομηχανίας. Μένει, ὅμως, τὸ εὐρύτατο πεδίο τῆς ὕφαντικῆς μάλλινων, αὐτὸ ἀκριβῶς πὸ ἐνδιαφέρει τὸ σημερινὸ ἄνθρωπο, κι αὐτὸ πὸ καλλιεργεῖται ἀκόμα καὶ ἔχει τὴ δυνατότητα ἀναπτύξεως. Τὸ εἶδος αὐτὸ ἀφορᾷ καὶ ἡ ἔκδοση τούτη.

Ἡ ὕφανση εἶναι τὸ τελευταῖο, ἀλλὰ καὶ τὸ δυσκολώτερο, μέρος μιᾶς μακριᾶς διαδικασίας, πὸ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ κούρεμα τῶν προβάτων καὶ καταλήγει στὸ ἔτοιμο ὕφαντό.

Τὸ κέντισμα εἶναι γλέντισμα κι ἡ ρόκα τὸ σεργιάνι
κι αὐτὸς ὁ δόλιος ἀργαλειὸς σκλαβιά τῶν κοριτσῶνε

Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τ' Ἀπρίλη ὡς τὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου γίνεται τὸ κούρεμα, ὁ «κοῦρος». Μὲ τὸ πρῶτο κούρεμα βγαίνει ἡ «κολόκρα», κατώτερης ποιότητας μαλλί σὲ μικροὺς ὄγκους. Ἡ κολόκρα βγαίνει ἀπὸ τὸ στῆθος καὶ γύρω ἀπ' τὴν οὐρά. Τὸ καλύτερο μαλλί μαζεύεται μὲ τὸ δεύτερο κούρεμα καὶ βγαίνει ἀπὸ τὸ ζῶ σ' ἓναν ὄγκο, τὸ «πουκάρι». Τὸ μαλλί πὸ βγαίνει τὸ τοποθετοῦν σὲ καζάνια καὶ τὸ ζεματίζουν μὲ ζεστὸ νερό. Ἀφοῦ τὸ ἀφήσουν λίγο τὸ βγάζουν καὶ τὸ μεταφέρουν, μέσα σὲ πανέρια, στὴ βρύση ἢ στὸ ποτάμι ὅπου τὸ ξεπλένουν μὲ ἄφθονο νερό. Τὸ καθαρίζουν ἀπὸ τὶς κολιτσιδες καὶ κρεμοῦν τὰ πουκάρια νὰ στραγγίσουν καὶ νὰ στεγνώσουν. Ἀφοῦ στεγνώσουν τὰ ἐπεξεργάζονται στὸ λανάρι, τὰ «λαναρίζουν». Τὸ λανάρι ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα σανίδια πὸ σχηματίζουν παραλληλόγραμμα πλάισιο. Στὴ μέση τοῦ ἐπάνω σανιδιοῦ εἶναι καρφωμένα κάθετα τὰ σιδερένια «δόντια» τοῦ λαναριοῦ. Μὲ τὸ λανάρισμα τὸ μαλλί ξύνεται καὶ τακτοποιεῖται. Τότε γίνεται καὶ ἡ διαλογὴ του. Τὰ μακριὰ μαλλιά εἶναι κατάλληλα γιὰ καρπέτες καὶ φλοκάτες κουβέρτες. Τὰ κοντὰ μαλλιά, τὰ «ροῦντα», χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν σκουτιῶν, τῶν μάλλινων σετονιῶν, τῶν κιλιμιῶν καὶ τῶν ἄλλων ὕφαντῶν αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Ὑστερα γίνεται τὸ «γνέσιμο», ἢ κατασκευὴ δηλαδὴ τοῦ νήματος ἀπὸ τὰ μαλλιά. Τὰ μακριὰ μαλλιά γνέθονται στὴ «ρόκα» καὶ τὰ κοντὰ στὴν «τσικρίκα». Ὑπάρχουν πολλὰ εἶδη ἀπὸ ρόκες, βασικά, ὅμως, αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ μακρὸ κυλινδρικό ξύλο πάνω στὸ ὁποῖο «τουλουπιάζεται» τὸ μαλλί, δηλαδὴ τυλίγεται μαλακά. Συμπλήρωμα τῆς ρόκας εἶναι τὸ «ἀδράχτι», κοντότερο καὶ λεπτότερο κυλινδρικό ξύλο, πὸ λεπταίνει περισσότερο στὶς ἄκρες. Στὴ μιὰν ἄκρη τοῦ ἀδραχτιοῦ γίνεται μικρὴ ἐγκοπὴ ἐνῶ στὴν ἄλλη στερεώνεται τὸ σφοντύλι, μικρὸς ξύλινος τροχός, πολλὲς φορές σὲ σχῆμα χαμηλοῦ κώνου. Καθὼς τραβιέται, λίγο-λίγο, τὸ μαλλί ἀπὸ τὴ ρόκα, δένεται στὸ ἀδράχτι πὸ τὸ θέτουν σὲ περιστροφικὴ κίνηση μὲ τὸ δεξι χέρι καὶ τὸ ἀφήνουν ἐλεύθερο. Χάρη στὸ σφοντύλι ἢ περιστροφικὴ κίνηση συνεχίζεται γιὰ λίγο. Ἀφοῦ τὸ μαλλί στριφθεῖ ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ γίνει νῆμα, τὸ τυλίγουν στὸ ἀδράχτι. Τὴν ἄκρη του τὴ θυλιάζουν στὴν ἐγκοπὴ τοῦ ἀδραχτιοῦ κι ὕστερα τραβοῦν πάλι μαλλί ἀπὸ τὴ ρόκα, ξαναστρίβουν, τυλίγουν κι ἔτσι συνεχίζεται τὸ γνέσιμο. Ὅταν γεμίσει τὸ ἀδράχτι ἀπὸ νῆμα τότε «τυλιγαδιάζουν» τὸ νῆμα

στο «τυλιγάδι», ένα ξύλο μακρὸ μιὰ περίπου πήχη, πὸ ἔχει διχάλες στὶς δύο τοὺ ἄκρες. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο γίνονται οἱ «κοῦκλες» τοῦ νήματος. Τὸ νήμα βάφεται σὲ κοῦκλες.

Τὰ μαλακότερα καὶ τὰ πιὸ κοντὰ μαλλιά, τὰ «ροῦντα» γνέθονται στὴν «τσικρίκα», ἀπλὸ ξύλινο μηχανήμα. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα μεγάλο τροχό, πὸ παίρνει τὴν κίνησή του ἀπὸ χειροκίνητο μοχλό. Ἡ κίνηση μεταδίδεται μὲ σχοινὶ στὰ «μασούρια», πὸ εἶναι σὰν ἀδράχτια χωρὶς σφοντύλι. Ἡ διαφορὰ τῆς περιμέτρου τοῦ τροχοῦ καὶ τοῦ μασουριοῦ πολλαπλασιάζει τὶς στροφές. Γιὰ τὴν ἐργασία τῆς τσικρίκας τὸ μαλλὶ δὲ μπαίνει στὴ ρόκα ἀλλὰ τοποθετεῖται σὲ πανέρι. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ ἐργασία εἶναι ἡ ἴδια. Τὸ νήμα μαζεύεται στὰ μασούρια κι ἀπὸ ἐκεῖ τυλιγαδιάζεται καὶ σχηματίζει τὶς κοῦκλες.

Ἐπάρχουν δύο εἰδῶν νήματα, ἀνάλογα μὲ τὸ ρόλο πὸ πρόκειται νὰ παίξουν στὴν ὕφανση: τὸ στημόνι καὶ τὸ ὑφάδι. Τὸ στημόνι εἶναι λεπτότερο καὶ περισσότερο στριμμένο, τὸ ὑφάδι πιὸ χονδρὸ (ἀνάλογα μὲ τὸ ὕφασμα) καὶ λιγότερο στριμμένο. Τώρα τὰ νήματα εἶναι ἔτοιμα γιὰ βάψιμο, βέβαια μόνο ὅσα ἔγιναν μὲ ἄσπρα μαλλιά. Τὰ φυσικὰ μαῦρα, τὰ «κλάια», δὲν ἐπιδέχονται βαφή, τὰ σκουρόχρωμα, τὰ «σίβα», μόνο μαῦρα μποροῦν νὰ βαφοῦν.

* * *

Γύρω ἀπὸ τὶς μεθόδους βαφῆς τῶν θεσσαλικῶν νημάτων δημιουργήθηκε ὁ θρύλος πὸς ὑπάρχουν σπουδαῖα μυστικά. Στὴν πραγματικότητα γινόταν ἀπλῶς χρῆση πολὺ παλιῶν συνταγῶν πὸ ἦσαν γνωστὲς σ' ὀλόκληρη τὴν Ἀνατολή. Εἶναι χαρακτηριστικὸ πὸς ἡ μέθοδος βαφῆς τῶν ξακουστῶν κόκκινων νημάτων τῶν Ἀμπελακίων, ὅπως τὴν περιγράφει ξένος συγγραφέας, εἶναι σχεδὸν ἴδια μὲ τὴ συνταγὴ τοῦ ριζαριοῦ πὸ ἀναγράφεται σὲ πανάρχαιο αἰγυπτιακὸ πάπυρο.

Πρὶν βαφεῖ τὸ μαλλὶ ὑφίστατο μιὰ εἰδικὴ κατεργασία, πὸ στὴ σημερινὴ ἐπιστημονικὴ γλῶσσα λέγεται πρόστυψη. Μὲ διάφορα λουτρά προετοιμάζεται τὸ μαλλὶ νὰ δεχθεῖ στερεὰ τὶς χρωστικὲς οὐσίες. Καταστάλαγμα στάχτης, διάλυση στύψης ἢ ἀλατιοῦ χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὰ λουτρά αὐτά. Ἀφοῦ τὸ νήμα στραγγίσει, βάφεται σὲ βραστὸ νερό. Παλιότερα οἱ χρωστικὲς οὐσίες ἦσαν φυτικές: τὸ ριζάρι γιὰ τὸ κόκκινο χρῶμα, τὸ ροδάμι τοῦ πουρναριοῦ γιὰ διαφορετικὸ κόκκινο, ὁ μέλεγος γιὰ τὸ πράσινο, οἱ φλοῦδες τῆς καρυδιᾶς γιὰ τὸ μαῦρο, οἱ ἀγζίες γιὰ τὸ κίτρινο, ἡ φλοῦδα τοῦ πεύκου γιὰ τὸ ἀνοιχτὸ καφέ, τὸ λουλάκι γιὰ τὸ γαλάζιο . . . . Ἐπιτυχάνονταν ἔτσι στερεοὶ χρωματισμοί, ἀλλὰ παρουσίαζαν δυσκολίες στὴν εὔρεση τοῦ ἀκριβοῦς τόνου. Οἱ καιρικὲς συνθήκες τῆς χρονιᾶς, ἡ σύσταση τοῦ ἐδάφους, ἡ σκληρότητα τοῦ νεροῦ, ἐπιδροῦσαν στὴν περιεκτικὸτητα τοῦ διαλύματος σὲ χρωστικὲς οὐσίες. Ἐτσι οἱ συνταγὲς δὲν ἦσαν σταθερὲς καὶ ἡ ἐπιτυχία τῆς βαφῆς ἐξαρτῶταν ἀπὸ τὴν ἰκανότητα τῆς τεχνίτρας νὰ βρεῖ τὸ σωστὸ τόνο. Ἀργότερα χρησιμοποιήθηκαν οἱ μπογιὲς τοῦ ἐμπορίου, πὸ, ὅταν εἶναι καλῆς ποιότητας, δίνουν σίγουρο καὶ σταθερὸ ἀποτέλεσμα.

Γιὰ τὴ σταθεροποίηση τῶν χρωμάτων γινόταν τὸ «στύψιασμα», δηλαδὴ τελικὸ λουτρὸ τῶν βαμμένων νημάτων σὲ διάλυση στύψης. Μετὰ τὸ στέγνωμα,

τὸ νῆμα εἶναι ἔτοιμο γιὰ τὴν ὕφανση, ποὺ γίνεται στὸν «ξύλινο» ἀργαλειό. Ἐκτὸς τῶν τρεῖς τύπων ἀργαλειοῦ, τὸν «πλαγιαστό», τὸν «ὄρθιο» καὶ «τοῦ λάκκου» στὴ Θεσσαλία χρησιμοποιεῖται κυρίως ὁ πλαγιαστός. Στηρίζεται σὲ τέσσερα κάθετα ξύλινα πόδια ποὺ συνδέονται χαμηλὰ μὲ τέσσερα χοντὰ σανίδια καὶ ἄλλα τέσσερα στὴν κορυφή τους. Ἐπάνω στὸ ἀπλό αὐτὸ σύστημα τοποθετοῦνται τὰ πολυάριθμα ἐξαρτήματα τοῦ ἀργαλειοῦ. Λεπτομερειακὴ περιγραφή τῶν διαφορῶν ἐξαρτημάτων καὶ τῆς λειτουργίας τους, εἶναι ἔξω ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τοῦ σημερινοῦ κειμένου. Ἀνάμεσα σὲ διπλὴ σειρά νημάτων, τῶν «στημονιῶν», κινεῖται παλινδρομικὰ ἢ σαῖτα ἀπὸ τὴν ὁποία ζετυλίγεται, κάθετα στὰ στημόνια, ἄλλο νῆμα, τὸ «ὕφάδι». Μετὰ ἀπὸ κάθε διαδρομὴ τῆς σαίτας, οἱ δύο σειρὲς τῶν στημονιῶν διασταυρώνονται μὲ εἰδικὸ σύστημα κι ἔτσι τὸ ὕφάδι πλέκεται μὲ τὰ στημόνια. Τὰ δόντια ἑνὸς ἐξαρτήματος τοῦ ἀργαλειοῦ, τοῦ «χτενιοῦ», ποὺ κινοῦνται ἀνάμεσα στὰ στημόνια, παρασύρουν κάθε σειρά τοῦ ὕφαιου καὶ τὴ φέρνουν νὰ ἀκουμπᾶ στὴν προηγούμενη κι ἔτσι τὸ ὕφασμα γίνεται πυκνόν.

Ἐκτὸς τὴν ἀποψη τοῦ σχεδίου τὰ ὕφαντὰ διαιροῦνται σὲ δύο κατηγορίες ποὺ καθεμιά τους ἔχει ἰδιαίτερη τεχνικὴ ὕφανσης, στὰ «ριγωτὰ» καὶ στὰ «κεντητὰ στὸν ἀργαλειό». Τὰ ριγωτὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀλλεπάλληλες λωρίδες χρωματιστές. Αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ἀλλαγὴ, κατὰ διαστήματα, τοῦ χρώματος τοῦ ὕφαιου. Ὅσοι περισσότερες σειρὲς ὕφαιου περάσουν, τόσο φαρδύτερη γίνεται ἡ χρωματιστὴ λωρίδα. Στὰ κεντητὰ στὸν ἀργαλειό ἡ τεχνικὴ εἶναι περισσότερο πολύπλοκη καὶ δύσκολη ἀλλὰ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα πολὺ πιὸ ἐνδιαφέρον. Τὰ διακοσμητικὰ θέματα δημιουργοῦνται μὲ τὴν κατάλληλη συνεχῆ ἐναλλαγὴ τοῦ χρώματος τοῦ ὕφαιου στὴν ἴδια σειρά. Τὰ διάφορα χρωματιστὰ ὕφαια θελιάζονται μεταξύ τους γιὰ νὰ μὴ χωρίζει τὸ ὕφαντό. Προσεκτικὰ μετρήματα ἐπιτρέπουν στὴν ὕφαιτρια ἢ στὸν ὕφαντὴ νὰ δημιουργεῖ πάνω στὴν ἐπιφάνεια τοῦ ὕφαντοῦ ποικίλα πολύχρωμα πλουμῖδια: γλάστρες, πουλιά, ἀνθρώπους, βάζα, γεωμετρικὰ σχήματα. Συχνὴ εἶναι ἡ παρουσία μικτοῦ εἴδους, ὅπου γιὰ ὄρισμα μῆκος ἐφαρμόζεται ἡ τεχνικὴ τοῦ ριγωτοῦ, ὕστερα γίνονται κεντητὰ στὸν ἀργαλειό καὶ οἱ δύο τεχνικὲς ἐναλλάσσονται σ' ὅλο τὸ μᾶκρος τοῦ ὕφαντοῦ. Ἰδιαίτερη τεχνικὴ ἀπαιτεῖ ἕνα ἄλλο εἶδος ὕφαντων, τὰ «φλοκάτα». Σ' αὐτὰ, κατὰ τὴν ὕφανση, τοποθετοῦν σ' ὅλη τὴν ἐπιφάνεια ἄστριφτα κρόσσια, ποὺ τὰ στερεώνουν ἀνάμεσα στὰ στημόνια καὶ τὰ ὕφαια. Ἐτσι ὅλο τὸ ὕφαντό παρουσιάζει μιὰ θυσανωτὴ ἐπιφάνεια μαλακὴ καὶ ζεστή. Τὰ φλοκάτα εἶναι συνήθως μονόχρωμα.

Τῶν μάλλινων ὕφαντων οἱ χρήσεις εἶναι ποικίλες: τὰ *κίλιμα*, μεγαλύτερα συνήθως ἀπὸ τὰ ἄλλα ὕφαντὰ, ποὺ στρώνονται στὸ πάτωμα, οἱ *μπατανίες*, κλινοσκεπάσματα, τὰ *χράμια*, μικροτέρων διαστάσεων καὶ μὲ μακριὰ κρόσσια, ποὺ στρώνονται καὶ πάνω στὰ σαμάρια τῶν μεταφορικῶν ζώων τὶς ἐπίσημες μέρες, τὰ *μαξιλάρια*, προσκέφαλα, κυρίως γιὰ διακοσμητικὴ χρῆση, οἱ *τροβάδες*, μικροὶ σάκκοι, ἀνοιχτοὶ ἔπάνω, ποὺ χρησίμευαν γιὰ τὴ μεταφορὰ τροφίμων ἢ μικρῶν γεωργικῶν ἐργαλείων. Τοὺς κρεμοῦσαν ἀπὸ τὸν ὄμο μὲ, μάλλινο ἐπίσης κορδόνι. Τροβάδες, καμωμένους ἀπὸ τραγόμαλλο, χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὸ τάγμα τῶν ἀλόγων καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων ζώων. Ἐπίσης γίνονταν μάλλινα

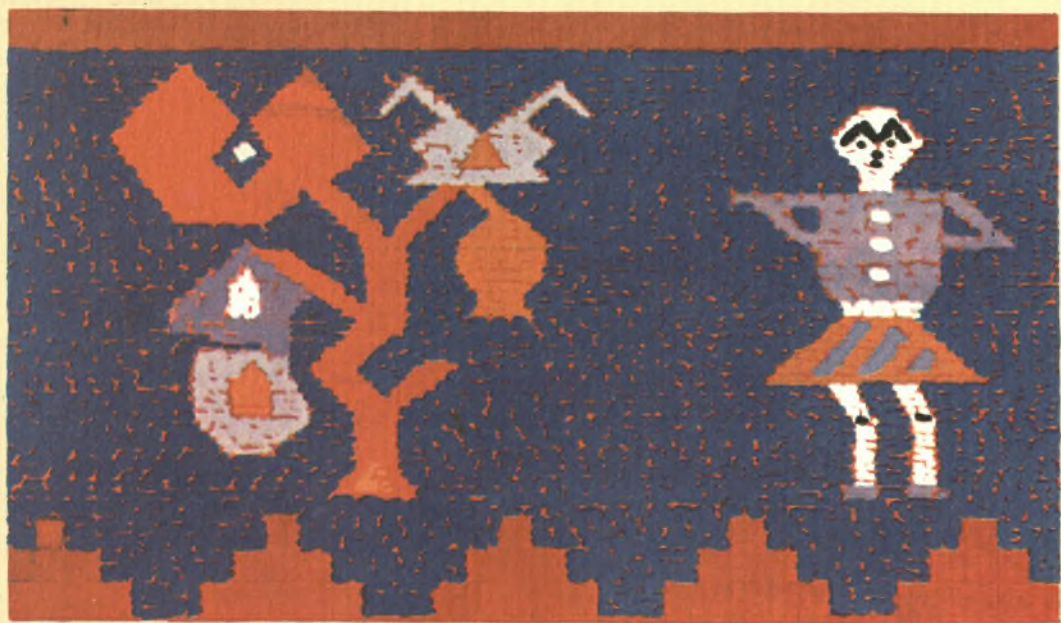
ἄσπρα *σενιόνια, κάπες*, βαριοὶ ἐπενδύτες ἀπὸ τραγόμαλλο, *σκουτιά*, κατώτερης ποιότητας μάλλινα ὑφάσματα καὶ διάφορα ἄλλα εἶδη.

Ἡ σύντομη αὐτὴ περιγραφή δὲ φιλοδοξεῖ νὰ δώσει μὴν ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς κατεργασίας τοῦ μαλλιῦ ὥσπου νὰ φτάσει στὸ ἔτοιμο ὑφαντό. Περισσότερο θέλησε νὰ κάνει ἕνα γενικὸ σχεδιάγραμμα τῆς φροντίδας καὶ τοῦ μόχθου ποὺ ἀπαιτεῖ τὸ δύσκολο τοῦτο εἶδος τῆς λαϊκῆς τέχνης. Κι ἀκόμα, νὰ προσφέρει ἕνα μικρὸ φόρο τιμῆς στὸ ἄξιο ἀνθρώπινο χέρι καὶ στὸ ἑλληνικὸ μεράκι.

* * *

Τὰ ὑφαντὰ τῆς Θεσσαλίας εἶναι τὰ σιωπηλὰ τραγούδια τῆς ἀπλῆς χαρᾶς. Ἡ ἀλύγιστη ψυχὴ τῶν Θεσσαλῶν χαμογελάει γλυκὰ στὴ ζωὴ μὲ τῶν ὑφαντῶν τὴ μουσική. Καθὼς ἡ ματιὰ περπατάει στὸ μάκρος τοῦ κλιμιοῦ, σέρνει μαζί της τὴν καρδιά ἀπ' τοὺς ψηλοὺς τόνους τοῦ κόκκινου στίς βαρεῖες νότες τοῦ σκουροπράσινου καὶ τοῦ μαύρου. γιὰ νὰ τραγουδήσει τὸν Αὐγερινὸ ποὺ βγαίνει λαμπρὸς πάνω ἀπὸ τὸν κάμπο. Κάθε θεσσαλικὸ ὑφαντὸ εἶναι ἕνα τονισμένο χρονικὸ τῆς μακριᾶς τοπικῆς ἱστορίας. Μέσα του ἀντηχοῦν ἀρχαῖοι παιᾶνες, βυζαντινὲς μελωδίες, ἀνατολίτικοι σκοποὶ, κλέφτικα τραγούδια, καῦμοι καὶ πόθοι ἑνὸς λαοῦ ποὺ ἔχει τὴ δύναμη νὰ φυτεύει τὸ λουλούδι τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἐλπίδας στὸ χῶμα τὸ ποτισμένο μὲ δάκρυα καὶ αἷμα. Ἐδῶ ἕνα πανάρχαιο γεωμετρικὸ μοτίβο ἐκεῖ ἕνα βυζαντινὸ κόσμημα. Ἄλλοῦ ἕνα ἀνατολίτικο στολίδι ἀπλοποιημένο μὴ χρωματικὴ ἁρμονία βυζαντινῆς διακοσμητικῆς φρίζας, μιὰ θαμπὴ ἀνάμνηση βγαλμένη μέσα ἀπὸ τὴν κασσέλα τοῦ ναύτη ποὺ γύρισε ἀπὸ τὰ λιμάνια τῆς Φραγκιάς, σχέδια ποῦ ταξίδεψαν μὲ τὰ караβάνια τῶν πραματευτάδων. Κι ὅλα αὐτὰ ὄχι σὰν δανεικὰ «ἐνθέματα» ἀλλὰ σὰν στοιχεῖα μιᾶς καινούργιας σύνθεσης, ποῦ μέσα στὸν περιορισμένο χῶρο ἑνὸς ὑφαντοῦ κλείνει τὸ νόημα τῆς ζωῆς ἑνὸς λαοῦ, καθὼς κυττάξεις ἕνα θεσσαλικὸ ὑφαντὸ, θαρρεῖς πὼς ἀντικρύξεις ἀπὸ ψηλὰ τὸ θεσσαλικὸ κάμπο, πελώριο κιλίμι, ὅπου ἄφησε τὶς πατημασιές της ἡ Ἱστορία.

ΚΙΤΣΟΣ Α. ΜΑΚΡΗΣ

Λεπτομέρειες υφαντών της όρεινης περιοχής Καλαμπάκας, από το χωριό Καστανιά.

Κίλιμι Πηλίου από τὸ χωριὸ Λαῦκος, κεντητὸ στὸν ἀργαλειό.
Δύο φύλλα. Πλάτος φύλλου 105 ἑκατ.

Κιλίμι Πηλίου. Βρίσκεται στο Μοναστήρι του Ἁγ. Θανάση,
κοντά στο χωριό Λαῦκος. Πλάτος φύλλου 100 ἐκατ.

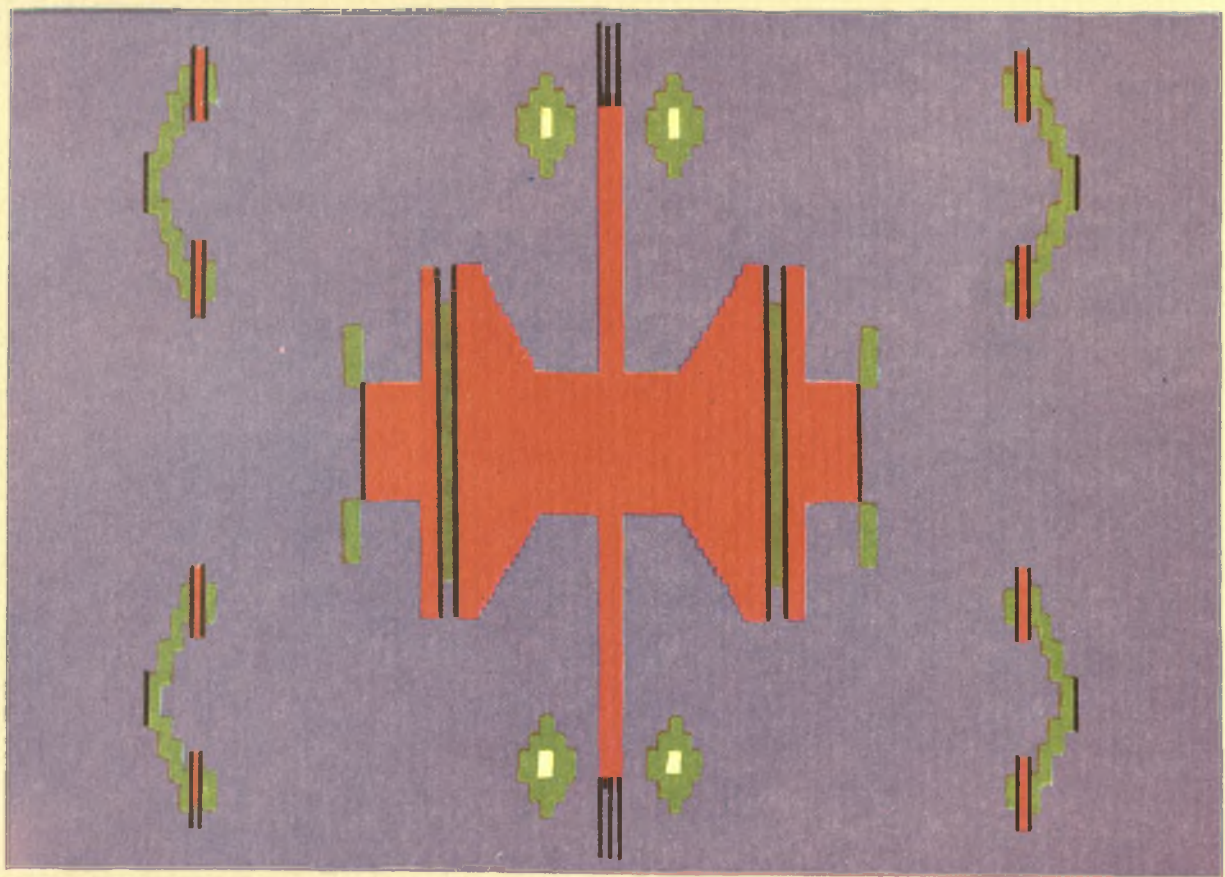
ΕΚΔΟΣΙΣ Ε.Ο.Ε.Χ.

Χράμι Πηλίου, από τὸ χωριὸ Μηλίνα. Ἐνα φύλλο πλάτους 85 ἑκατ.

ΕΚΔΟΣΙΣ Ε.Ο.Ε.Χ.

Μαξιλάρια Θεσσαλικών Ἀγράφων, ἀπὸ τὸ χωριὸ Καστανιά Καρδίτσῃς.
Διαστάσεις: τὸ ἔπάνω 58 X 105 ἑκατ., τὸ κάτω 72 X 106 ἑκατ.

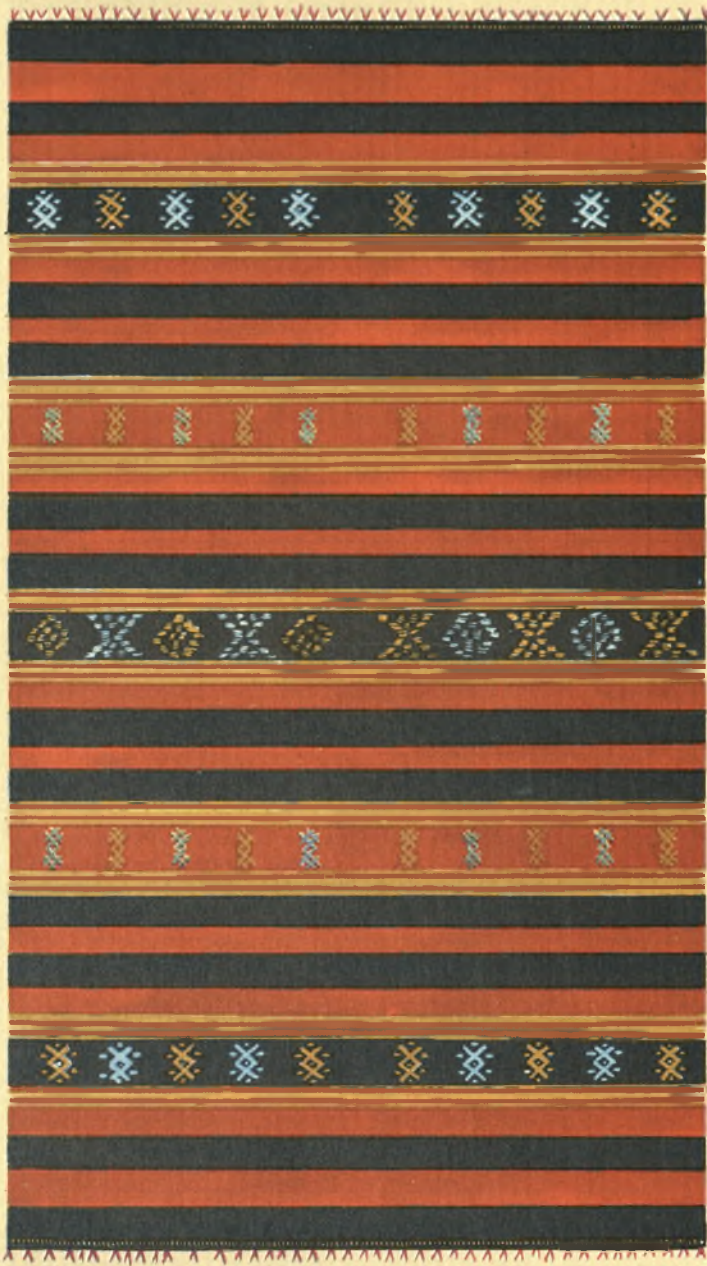
Κιλίμι Θεσσαλικών Άγράφων, από την Καστανιά Καρδίτσας.

Κιλίμι από τὸ χωριὸ Δράκια τοῦ Πηλίου, δίφυλλο. Πλάτος φύλλου 70 ἑκατ.

Κιλίμια Κισσάβου, από τὸ χωριὸ Ἀμπελάκια. Ἐνα φύλλο πλάτους 75 ἑκατ.

A

B

Γ

Δ

- Α'. Χραμάκι από την περιοχή Μηλεῶν, δίφυλλο. Πλάτος φύλλου 42 ἑκατ.
 Β'. Διακοσμητικὸ θέμα ἀπὸ κιλίμι νεώτερης κατασκευῆς, περιοχῆς Τρικάλων.
 Γ'. Διακοσμητικὸ θέμα Πηλιορεϊτικὸ κιλιμιοῦ.
 Δ'. Παραλλαγὴ θέματος ἀπὸ Πηλιορεϊτικὸ κιλίμι.

Χράμι νυφιάτικο. Ένα φύλλο πλάτους 110 εκατ.

Κιλίμι 'Ολύμπου, από τὸ χωριὸ Λιβάδι, δίφυλλο. Πλάτος φύλλου 51 ἑκατ.

Α'. Πολύχρωμη μπατανία περιφέρειας 'Αλμυροῦ, ἀπὸ τὸ χωριὸ Φτελιό.
Β'. Κιλίμι περιφέρειας 'Αλμυροῦ, ἀπὸ τὸ χωριὸ Φτελιό.
Ἕνα φύλλο πλάτους 75 ἑκατ.

Κιλίμι περιοχής Άλμυροῦ, ἀπὸ τὸ χωριὸ Ἀνάβρα, δίφυλλο. Πλάτος φύλλου 82 ἑκατ.

ΚΘΠ

Μπατανία Πηλίου, από το χωριό Ζαγορά. Πλάτος φύλλου 106 εκατ.

Τρία μαξιλάρια του Θεσσαλικού κάμπου, από το χωριό Βελεστίνο.
Διαστάσεις 50X85 έως 60 X 100 εκατ.

A

B

Γ

Δ

E

Ύφαντά από την ὄρεινή περιοχή τῶν Τρικάλων: Α΄ Μαξιλάρι δίχρωμο, διαστάσεων 47 X 90 ἐκατ. Β΄ καὶ Γ΄ γεωμετρικά διακοσμητικά θέματα ἀπὸ μπατανιές. Δ΄ τμήμα κιλιμιού. Ε΄ χραμάκι.

Τρουβαδάκια διαφόρων περιοχών της Θεσσαλίας. Διαστάσεις 32 X 35 έως 50 X 60 εκατ.

Α'. Κιλίμι από τὸ χωριὸ Πορταριά Πηλίου. Β'. Κιλίμι ἀπὸ τὸ Τρίκερι,
 σὲ σχῆμα πού λέγεται «σαλό» (τρελλό, ἀνήσυχο).
 Δύο φύλλα. Πλάτος φύλλου 72 ἐκατ.

B

ΚΘΠ

Γ

Κομμάτια από κιλίμια του Τυρνάβου.
Β' και Γ' δίφυλλα. Πλάτος φύλλου 82 εκατ.

A

B

Γ

Τμήματα κιλιμιών του Πηλίου: Α' και Β' από την Μακρινίτσα. Γ' από την Πορταριά.
 Δύο φύλλα. Πλάτος φύλλου: Α' και Β' 112 εκατ. Γ' 82 εκατ.